

Usko, arki ja ihanteet: urheilun olemus Mikael Lindfeltin mukaan

Kotimaan urheilupiireistä on saapunut niukalti älyllisen elämän signaaleja sitten vuoden 1981. Silloin kuoli ajattelijja ja aktivisti Tahko Pihkala, joka osasi kaikesta urheiluhulluudestaan huolimatta nousta ikään kuin stadionin harjanteelle ja luoda kilpakahinoihin tuoreen ja samalla vieraannuttavan katseen.

Pihkalan jälkeen on intellektuaalisesti haastavaa keskustelua viritelty urheiluväen ulkopuolisten tahojen toimesta. Sosiologi Kalevi Heinilä ja filosofi Jyri Puhakainen ovat sen trendin kenties tunnetuimmat nimet. Heinilä on vielä emeritusprofessorinakin tullut esiin teeseineen, kun taas valmennuskäytäntöjen kriitikko Puhakainen on luopunut taistelevasta tutkimuksesta, eli siirtynyt teoriasta praksikseen. Hän on toiminut 2000-luvulla lappeenrantalaisen jalkapallojoukkueen palveluksessa.

Åbo Akademiassa työskentelevä teologi-filosofi Mikael Lindfelt on jäänyt heihin nähden vähäisemmälle huomiolle. Selittäviä tekijöitä ovat ainakin kieli ja kustantaja: hän on kirjoittanut monografiansa *Idrott och moral* (1999) ja *Meningsskapande idrott* (2006b) äidinkielellään ja julkaissut ne Ruotsissa. Liikunnan tai urheilun kotimaisissa ammattilehdissä niitä ei tietääkseni arvioitu, tuskin missään sanomalehdessäkään; mutta mo-

lemmista niteistään hän muokkasi artikkelit, jotka on käännetty Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirjoihin (Lindfelt 2001 ja 2006a).

Ruotsissa Lindfeltin tutkimukset ovat saaneet Suomeen verrattuna enemmän näkyvyyttä (ks. esim. Engström 2006). Tässä maassa ja urheilua koskettelevasta kirjallisuudesta puhuttaessa Lindfelt muistettaneen parhaiten toimittaja Kaj Kunnaksen kanssa kokoamastaan haastatteluteoksesta *Aikalisä* (2004), ja juuri sitä epäsuhtaa haluan näillä sivuilla korjata.

Mitä urheilun tulisi olla?

Idrott och moral alkaa esipuheella, jossa tekijä mainitsee tutkimuksellisen sysäyksen tulleen uteliaisuudesta urheiluun liitettyjä ”moraalisia ihanteita” kohtaan. Miksi kilpaurheiluun yhdistetään reiluuden, tasa-arvon ja keskinäisen kunnioituksen kaltaisia käsitteitä, ja millainen historiallinen tausta sellaisten hyveiden vyyhdillä voisi olla?

Pohdinta palauttaa mieleen John MacAloonin (2007) kai jo klassisena pidettävän Coubertin-tutkimuksen *This Great Symbol*. Yhdysvaltalainen oppinut kertoi kummastelleensa, mikä suhde maailmanrauhaan ja ihmiskunnan veljeyteen oli sillä, että urheileva nuoriso kokoontuu neljän vuoden välein mittaamaan fyysistä etevyyttään olympialaisina kutsutuissa kilpailuissa.

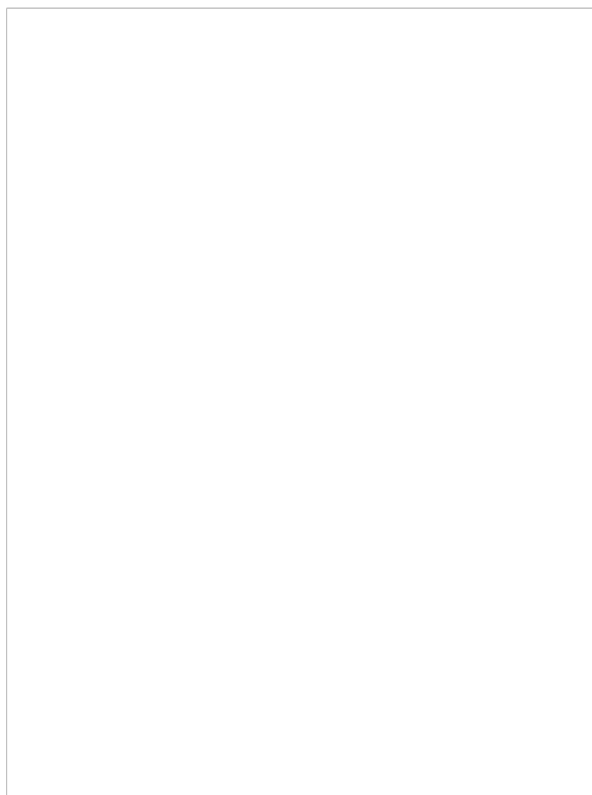
MacAloonin teos ilmestyi alun perin 1982. Sitä ei kuitenkaan löydy turkulaisteologin bibliografioista, vaikka tekijä toistuvasti vetoaa ranskalaisparoni Pierre de Coubertinin näkemyksiin. Muutoin Lindfeltin lukeisuus kestää vertailun mihin tahansa suomeksi julkaistuun urheiluaiheiseen tutkimukseen. En tarkoita ainoastaan englanninkielisen kirjallisuuden tuntemusta, sillä molempien kotimaisten ohella on hallussa myös saksan kieli.

Lindfelt käy taidokasta debattia aikaisemman tutkimuksen kanssa, esittää vastaväitteitä ja tarjoilee hienovaraisia tarkennuksia. Jyri Puhakaisen tuotannosta hän on erottanut ”poleemista kiihkoa”, joka on hänelle itselleen vieras piirre, ja suurimmalta osin keskustelu rajautuu relevantteihin teksteihin. Jonkun kerran hän silti takertuu puhtaasti journalistisiin mielipiteisiin – kuten urheilutoimittajien kolumneihin – jotenkin merkityksellisinä kannanottoina.

Kansiltaan pehmeä *Idrott och moral* kätkee sivuilleen jyrkän mission: tekijä tahtoi paaluttaa urheilun ihanteet sen "fenomenologiseen struktuuriin". Tällä muotoilulla Lindfelt viittaa urheiluun *an sich*, kilpakiistelyn paljaimpaan olemukseen, josta aivan kuin luonnostaan kumpuaisivat kaikki ne ideaalit, joilla 2000-luvunkin kamppailijoita raskautetaan.

Perusteluketjun purkamista on enimmäkseen miellyttävä seurata, mutta jokin siinä argumentoinnissa alkaa vähitellen kangertaa.

Tarkemmin katsoen urheilun fenomenologisena mainostettu rakenne on liimattu yhteen toisten tutkijoiden teksteistä. Ne taas ovat silkkoja spekulatioita siitä, mitä urheilun pitäisi näiden kirjoittajien mukaan olla – rehtiä ja raitista kisailua, jonka siunauksellisuus johdetaan englannin termiin "sportsmanship" ympäröivästä herrasmieshyveistä.

Ruumiinkulttuurien oikullista visualisointia: kirjassa Idrott och moral paneudutaan kilpaurheiluun, mutta kansitaide viittaa voimisteluun tai sirkukseen.

Kun Lindfelt puhuu urheilun "aatehistoriallisesta perinnöstä", hän ymmärtää sen monoliittina, yleisesti hyväksyttynä ihanteiden kokoelmana. Urheilun etiikkaa ei ole kuitenkaan ikinä linjattu kaikkia tahoja tyydyttävällä tavalla. Urheilusakki lainasi aatteellisen kuorrutuksensa voimisteluliikkeeltä, ja tasan sata vuotta sitten kilpaurheilun ankarimpia suomalaisia kriitikkoja oli Viktor Heikel, Helsingin yliopiston voimistelulaitoksella 1870-luvulta asti viihtynyt opettaja ja teoreetikko.

Heikel kiisti urheilun oletetun moraalisen ja terveydellisen hyödyn. Hän otti ja kiepautti urheilumiesten uskomukset ympäri: mekaanista suoritusperiaatetta noudattanut kilpailu kiihotti itsekkäitä intohimoja sekä rapautti ruumiillista hyvinvointia. Lindfelt vuorostaan ehdottaa, että roomalainen fraasi "terveestä ruumiista terveessä sielussa" lukeutuisi urheilun alkuperäisiin ihanteisiin, mutta sehän on historiaton väite. Juvenaloksen antiikkisen tokaisun omaksui 1850-luvun vaiheilla ensin voimisteluväki, ja kun urheilupiirit ryhtyivät nojaamaan sen sukkeluuden kuvitteelliseen todistusvoimaan, lausahdus altistui nopeasti parodialle (Vettenniemi 2007a).

"Reilu peli" on toinen fraasi, jonka varassa turkulaistutkija jäljittää urheilun arvoperustaa. Mutta sekin on mielivaltaisten tulkintojen haperama hokema, kuten Lindfelt joutuu viimeistään silloin myöntämään, kun saa käsiinsä Tony Manganin (1998) artikkelin "fair playn" raadollisista taustoista. Eettisen huolenpidon tulisi viritä urheilun tosiasiallisten käytäntöjen pohjalta, englantilaisen urheiluhistorian veteraani opasti, ja sen suuntaisesti on kansainvälinen tutkimus sittemmin orientoitunutkin, mikä nähdään esimerkiksi *Liikunta & tiede* -lehden numeroissa 1/2008 ja 5/2008 arvioimastani kirjallisuudesta.

Lindfeltin loihtima kilpaurheilun niin sanottu syvärakenne on siis tekijälle ja urheilujuhlien topakoille esitelmöitsijöille mieluisten valintojen tulos. Siltä osin hän sitoutuu perinteeseen, jonka johtava kotimainen edustaja on Kalevi Heinilä, ja jota olen arvostellut urheilun karkean arjen sivuuttamisesta (Vettenniemi 2007b). Idealistinen tendenssi vaikuttaa tietysti toisaallakin. Uusiseelantilainen tutkija Douglas Booth (1993) on todennut modernin urheilun ja yhteiskuntatieteiden syntyneen samoihin aikoihin: urheilulle suotiin tuolloin akateeminen oikeutus edistysuskon yhtenä ilmentymänä, aluksi angloamerikkalaisessa miljöössä.

Aatehistoriallisesti voimistelun ja urheilun välisten jännitteiden tarina ansaitsisi yhä enemmän huomiota. Viktor Heikel on siinä konfliktissa suomalaisittain keskeinen hahmo, ja siksi on mielestäni harmillista, että Henrik Meinanderin (1990) ja Harri Salimäen (2000) tekstit eivät vielä ohjanneet Lindfeltiä Heikelin tuotannon pariin – tuotannon, joka on kirjoitettu nimenomaan ruotsiksi.

Avautuuko urheilu tuonpuoleiselle?

Harri Salimäki paneutui mainitussa työssään ennen kaikkea Tahko Pihkalan ajatteluun. Hänen nähdäkseen pappissuvun maallistunut vesa projisoi urheilurientoihin uskonnollisia tunteita: ”Urheilusta ja uskonnon kautta Tahko löysi itselleen sen pyhän ulottuvuuden, mikä antoi tässä mielettömässä maailmassa elämälle jonkinlaisen mielen ja tarkoituksen.”

Mikael Lindfeltin teos *Meningsskapande idrott* sisältää alaluvun, jossa tekijä asiaankuuluvalla pieteetillä diskvalifioi Salimäen ”liian yksinkertaisen” Pihkala-tulkinnan. Se katkelma on luettavissa myös suomennoksena (Lindfelt 2006a), ja koska en suinkaan seuraa systemaattisesti jumaluusopillista tai elämäntutkimuksellista tutkimusta, haluan luottaa teologian tohtori Lindfeltin oppineisuuteen niilläkin rintamilla.

Meningsskapande idrott koostuu viidestä teoreettisesta ja yhdestä empiirisestä luvusta. Tekijä tavoittelee urheilusuorituksen myötä avautuvia ja luonteeltaan uskonnollisia, transsendenttiin ojentuvia tai hieman laajemmin ”eksistentiaalisesti ladattuja” tuokioita. Tutkimuskirjallisuuden perusteella sellainen potentiaali tuntuukin uskottavalta, mutta parinkymmenen urheilijan kommentit kertovat toista tarinaa. (Empirialuku ammentaa haastatteluteos *Aikalisän* tuottamasta materiaalista.)

Niiden lausuntojen mukaan urheilu on juuri sitä, mitä kotikatsomokin kuvaruudun kautta todistaa: rujoa kamppailua fyysisestä paremmuudesta, kiivasta pinnistelyä kohti tulosluettelon etummaisista rivejä. Haastatteluissa toistuu ”ihmisenä kasvamisen” tapaisia mainintoja, joilla ei ymmärtääkseni ole mitään elimellistä yhteyttä urheiluun. Toisaalla olen selittänyt tätä teorian ja empirian välistä kuilua Lindfeltin vetämällä rajauksella kilpaurheiluun (Vettenniemi 2008). Muihin ruumiinkulttuureihin keskittymällä

– ajattelen kuntoilua ja elämysliikuntaa – olisi ollut lupa toivoa runsaampaa saalista ”olemassaolon mystisen ulottuvuuden” suhteen.

Sen vahvisti Tapio Koski (2005) juoksemisen merkityksiä pohtineessa kirjassaan, ja kun Lindfelt arvuuttelee penkkiurheilijoiden ”elämänkatsomuksellisesti relevanteilla” kokemuksilla, hän voi jatkossa viitata Harri Heinosen (2005) fanitutkimukseen, jossa tosin tehdään uhkarohkeitakin päätelmiä suppeahkon kenttätutkimuksen jäljiltä.

Lindfeltin ponnistelut toisaalta urheilun ja toisaalta uskonnon määrittelemisen eteen rinnastuvat kauniilla tavalla. Hän puhuu tällä kertaa urheilusta ”sosiaalisena konstruktiona”, mikä on oleellisesti hedelmällisempi käsitepari kuin ”fenomenologinen struktuuri”, jota hän silti kuljettaa yhä mukana. Uskonnon osalta Lindfelt kallistuu funktionaalisen määrittelyn kannalle: ”uskonnolla” ei ole ylihistoriallista, ilmiön sisältä rakentuvaa olemusta. Vastaavasti ”urheilukin” täyttää tiettyjä funktioita tiettyinä aikoina: meidän tuntemamme urheilu ei mene yksin 1800-luvun urheilun kanssa.

Siitä johtuen yritykset sommitella urheilulle ikimuistoista etiikkaa raukeavat, ja yhtä onttuja tai suorastaan harhauttavia ovat sukupolvesta toiseen kertautuvat surkuttelut urheilun oletetusta rappioutilasta. Niistä valitusvirsistä voisi toki joskus koota opettavaisen antologian. – Analogia toimii myös kirjallisuuden suunnalla. Urheilun tavoin ”kirjallisuuskin” on kategoria, jolta puuttuu ydinolemus; fiktiivisinä pidettyjen tekstien luokittelu on kiinni pelkästään siitä, miten joku keksii niitä lukea (Eagleton 1997).

Meningsskapande idrott muuten käynnistyy Pierre de Coubertin -sitätailla urheilusta nykyajan uskontona. Se oli tälle harrastelijafilosofille tyypillinen letkaus, ja vaikka Lindfelt välillä vihjaa Coubertinin ajatuskulkujen notkahduksiin, hän vakuuttaa useaan otteeseen tämän olleen ”modernin urheiluliikkeen suuri visionääri ja ideologi”. Coubertin ei olisi hänen mielestään ollut mikään ”villien ajatusten heittelijä”.

Pidäkkeettömällä palvonnalla on Tahko Pihkalaakin tässä maassa kunioitettu. Totta puhuen molemmat vainajat ovat kiiltokuvamainettaan verrattomasti kelvollisempia mietiskelijöitä, ja hyvin pitkälti virkistävän ”villien” spekulointiensa vuoksi. Merkkimiesten valitettavana osana on tulla ikuistetuksi muutaman iskulauseen tai tapahtuman ansiosta; mutta jos kykenemme irrottautumaan muistokirjoitusten hellimistä adjektiiveis-

ra, sekä Pihkalan että Coubertinin tuotannot näyttäytyvät särmikkäinä, ristiriitaisina, ja alati haastavina tekstimassoina.

Uskonnon korvikkeeksi ei urheilua tarvitse siinäkään tapauksessa korottaa.

Onko etiikalla virkaa urheilussa?

Mikael Lindfeltin monografiat kutsuvat keskusteluun. Rosoisen polemiikin sijasta hän tarjoaa verkkaista pohdintaa, *reflexioner*, kuten hänen etiikkakirjansa alaotsikko lupaa. Varauksettomien väitteiden asemesta hän hahmottelee etenkin uskontoniteessään ajatuskuvioita, jotka ovat *mer eller mindre* ehdollisia, tälle tutkijalle harvinaiseen maneeeriin turvautuakseni.

Lindfelt luonnollisesti kirjoittaa tietystä positioista käsin, ja kuten edellä pyrin osoittamaan, se on urheilun ajattomiksi oletetuille ihanteille suosiollinen positio. Kun hän lainaa *Idrott och moral* -teoksen johdantoluvussa amerikkalaistutkija John Hobermania (1986), jonka mukaan kansainvälistä olympiaurheilua luonnehtii "amoraalinen universalismi", eettisen kysymyksenasettelun olisi mielestäni voinut lopettaa siihen paikkaan. Paroni Coubertinin perustaman urheilufestivaalin korkein arvo on karavaanin kitkaton kulkeminen, eli kolmannella kotimaisella asia ilmaisten: *show must go on*, kustannuksista ja oheisvaurioista piittaamatta.

Lindfelt sitä vastoin sanoo Hobermanin syyllistyneen "kohtalokkaaseen väärinkäsitykseen" ja uskottelee omasta puolestaan etsivänsä moraalisia ideaaleja "todellisesta urheilutoiminnasta", käytännössä itselleen läheisten tutkijoiden teeseistä.¹

Siinähan ei sinänsä ole mitään uutta eikä tuomittavaa. Ihmistieteiden parissa ei kerta kaikkiaan ole mahdollista saavuttaa objektiivista otetta. On vain tekstejä, jotka kohoavat edellisten tekstien tulkinnoista, ja tutkimuskirjallisuudeksi nimetyt painotuotteet ovat niin ikään peruuttamattoman subjektiivisten valintojen sanelemia tulkintakimppuja.

Unelmat ja arki jatkanevat yhteiseloan Mikael Lindfeltin seuraavissakin urheilullisissa interventioissa. Niitä odotellessa toivoisin hänen löytävän ruumiinkulttuurien varhaisimman suomalaisen ajattelijan, professori *honoris causa* Viktor Heikelin, joka katsoi hillittyjen ruumiinharjoitusten jalostavan niin sielua kuin Pyhän Hengen kehotempeliäkin.

Kirjallisuus

- Booth, Douglas 1993. "The Consecration of Sport. Idealism in Social Science Theory". *The International Journal of the History of Sport* n:o 1.
- Eagleton, Terry 1997. "Johdanto. Mitä kirjallisuus on?" Suom. Tuulevi Ovaska. Teoksessa Eagleton, *Kirjallisuusteoria. Johdatus*. Toinen, uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.
- Engström, Lars-Magnus 2006. "Intresseväckande om idrott ur ett livsåskådningsperspektiv". Ks. idrottsforum.org/reviews/titlelist.html (tarkistettu 1.1.2009).
- Heinonen, Harri 2005. *Jalkapallon luno. Tutkimus suomalaisesta Everton-faniudesta*. Jyväskylä: Atena.
- Hoberman, John 1986. *The Olympic Crisis. Sport, Politics and the Moral Order*. New Rochelle: Caratzas.
- Koski, Tapio 2005. *Juoksemisen filosofia. Kestävyysjuoksun monet ulottuvuudet – miten lihan kautta voi haastaa itsensä*. Tampere: TUP.
- Lindfelt, Mikael 1999. *Idrott och moral. Reflektioner över idrottens ideal*. Nora: Nya Doxa.
- 2001. "Voiko tervettä sielua terveessä ruumiissa parantaa?" Suom. Esa Sironen. Teoksessa Heikki Roiko-Jokela ja Esa Sironen (toim.), *Urheilun etiikka ja arki*. Jyväskylä: Atena.
- 2006a. "Konteksti ja kompleksisuus. Urheilun uskonnollisista ulottuvuuksista ja tulkinnan jännitteistä". Suom. Esa Sironen. Teoksessa Heikki Roiko-Jokela ja Esa Sironen (toim.), *Alussa oli vesi*. Jyväskylä: Atena.
- 2006b. *Meningsskapande idrott. Livsåskådningsrelevanta perspektiv och empiriska kontraster*. Nora: Nya Doxa.
- Lindfelt, Mikael – Kunnas, Kaj 2004. *Aikalisä. Urheilun elämä ja totuus*. Suom. Veijo Kiuru. Helsinki: Fontana Media.
- MacAloon, John 2007. *This Great Symbol. Pierre de Coubertin and the Origins of the Modern Olympic Games* (1982). London – New York: Routledge.
- Mangan, J. A. 1998. "Sport in Society. The Nordic World and Other Worlds". Teoksessa Henrik Meinander ja J. A. Mangan (toim.), *The Nordic World. Sport in Society*. London: Frank Cass.
- Meinander, Henrik 1990. "Om Viktor Heikel och idrottens idé". Teoksessa Else Trangback (toim.), *Den engelske sports gennembrud i Norden*. Köbenhavn: Dansk Idræthistorisk Forening.
- Salimäki, Harri 2000. *Isänmaan ja urheilu-uskon mies. Lauri Pihkala modernin urheiluaatteen esitaistelijana*. Helsinki: SKS.
- Vetenniemi, Erkki 2007a. *Pohjolan helleenit. Suomalaisten olympiaurheilujen synty*. Helsinki: SKS.
- 2007b. "Totalisaation tarkennettu historia". *Liikunta & tiede* n:o 1.
- 2008. "Stadionin sankarit tuonpuoleisen tuntumassa" (kirja-arvio). *Teologinen Aikakauskirja* n:o 3.

Viitteet

- 1 Näitä rivejä joulukuussa 2008 laatiessani nettilehti *Kasvatus ja Aika* kutsui kirjoittajia liikunnalliseen teemanumeroon (2/2010). Kutsu havainnollisti, miten tutkimuskohdetta oikeutetaan tieteellisellä diskurssilla: "Urheilun suureen kertomukseen on perinteisesti liittynyt tärkeitä koettuja sosiaalisia ja yhteisöllisiä tavoitteita", ja urheilun osuus "esimerkiksi [...] kansallisen identiteetin rakentamiseen on vahva". – Lehden kirjoittajilta siis toivottiin kriittisen analyysin sijasta vallitsevan taruston tukemista. Jos urheilulla on lähtökohtaisesti vain myönteisiä vaikutuksia, mahdolliset epäkohdat narsismista sovinismiin ovat tervettä ydintä jätäviä "lieveilmiöitä".